

Franciaország és az általános választói jog *).

Írta: SZEMENYEI KORNÉL.

Választói jogunknak immár elodázhatatlan reformja kétségtelenül oly jelentős törvényhozási kérdés, melynek minden irányból való lehető megvilágítása nagyon is szükséges. A kérdésnek eddigi publicistikai és enqueteszerű tárgyalásában majd mindenki Franciaországra hivatkozott, mint amelynek példájából a legjellemzőbb tanulságok vonhatók le. Érdekes azonban, hogy ezek a hivatkozások egyaránt történtek azok részéről is, kik evvel az általános választói jog romboló és pusztító hatását, mint azok részéről, kik a példával annak egyedüli üdvözítő és megváltó voltát akarták igazolni.

Már ez a ténykörülmeny maga elégnék látszik a komolyan gondolkozók előtt annak megállapítására, hogy Franciaország közállapotainak és különösen az általános választói jog gyakorlati érvényesülésének és hatásának vizsgálata a hivatkozók részéről felületes és egyoldalú lehetett. Még azok részéről is, akik a legnagyobb pontossággal idézik a legújabb vonatkozó törvényeket. Mert a kérdés súlypontja azon van, hogy ezek

*) A jelen közlemény egy nagyobb tanulmány részlete, melyet a szerző egyidejűleg közzétesz. A szerkesztőség kívánságára a rendelkezésre álló hely szűke miatt a szerző szíves volt jelen tanulmányából – mely így is befejezett egész – a nagyobb történeti bevezetést elhagyni. Ebben a választói jog változásainak a történeti eseményekkel való párhuzamba állításával azt kívánja a szerző bizonyítani, hogy a francia társadalom kifejlődésének különféle jelenségei majdnem teljesen függetlenek voltak a választói jognak mikénti szabályozásától, és hogy erre a fejlődési folyamatra sokkal nagyobb hatást gyakorolt a francia nemzeti génusz.

a törvények a gyakorlatban hogy érvényesülnek és micsoda hatást gyakorolnak a francia nemzet életére.

Tanulmányom alábbi részében most azt akarom vizsgálat tárgyává tenni, hogy a valóságban, mint működik *az életben* a választói jog. Tárnyilagos választ csak így adhatunk arra a kérdésre, hogy bizonyos jelenségek, melyeket mint az általános választói jog szomorú és káros következményeit szoktak felhozni, mennyiben tekinthetők tényleg az általános szavazati jog folyományának.

Kezdjük meg a dolgot a választási lajstromok összeállításánál.

A választók lajstromai állandóak, s évenként felülvizsgálat és kiegészítés alá esnek, ami a helyi hatóságok feladata. Ez az eljárás egészen hivatalos, bürokratikus jellegű, de alapjában véve igen egyszerű és könnyen ellenőrizhető. Minden ősszel minden községben falragaszakon közzé teszik, hogy a választók összeírása az év január 15-én lesz. Mindenkit felhívják, akinek választói jogosultsága van és nincs még benn a lajstromban, hogy evégből jelentkezék. A kiigazított jegyzék a mairie-ben 3 hétig nyilvánosságra van kitéve. A kerület bármely választója észrevételt tehet rá s az észrevételezett erről értesítetik, hogy felelhessen. Erre a hivatalos összeíró küldöttséget két taggal kiegészítik és ez ítélik a felszólalások és kifogások tárgyában. A határozatok ellen minden választó a canton-beli békebíróhoz, sőt bizonyos esetekben ennek ítélete ellen a semmitőszékhez fordulhat. A gyakorlatban tényleg a felebbezések száma elenyésző csekély. Evvel nem kívánom azt állítani, hogy a választói lajstromok összeállításánál nem történnek visszaélések. Bizonyos, hogy a választásoknál előforduló visszaélések legtöbbje tulajdonképpen ekkor és itt történik. De, hogy ezt a francia választó közönség kedélyes nyugalommal semmibe sem veszi, ismét csak azt igazolja, hogy a francia nemzetet a politikai közöny nagy mértéke jellemzi és sajátos nemzeti vonásaival nem a politikai alkotások terén szolgálja az emberi haladás ügyét. E tekintetben ne tévesszen meg néhány hivatásos politikus nagyhangú rikoltozása. Egy nagy kiáltásra mindenütt összefutnak az emberek, annál inkább a hevesvérű és lobbanékony francziák. Így a politikusok rikoltozásain is. De ez a nem-

zetnek számba sem vehető töredéke s ez is mihamar érdeklődés híján napi munkája után lát. Az a körülmény pedig, hogy a visszaéléseket a választói *lajstromok összeállításánál* követik el, nem szól az általános választási jog ellen és nem annak következménye. Hiszen a helytelenségek ellen való felszólalásoknál csakugyan nem lehet szó majorizálásról. Ha a »becses elemeknek« egy szikrányi *kötelességérzetük* volna, roppant könnyen örködhetnének az összeírás tisztasága felett. Ez annál könnyebb volna, mert Franciaország lakosságának egy harmada 1000-nél kisebb lélekszámú községekben él, az összes 36.000 község közül 28.000-ben 1000-nél "kisebb a lakók száma. Ezekben a választók száma oly csekély, hogy azokat egy helybeli »becsesnek« személyesen ismerni lehetne. Még a lakosság második harmada is 4000-nél nem több lakójú helységeket él, ahol még mindig lehet és valószínű a választók személyes ismeretsége és ellenőrzése. A népesség $\frac{2}{3}$ -át meghaladó nagy tömegénél tehát ez az ellenőrzés még csak nagy utánjárást sem igényelne, csak egy minimális érdeklődést és egy parányi kötelességtudást, azok részéről, kik mint a »nemzet jobbjai« a politikai hatalmat maguknak vindikálják.

Az tény, hogy a választóközönség *általános* nemtörődömsége igen nagy befolyást ad a *maire* és a helység néhány politikai *faisenr*-jének kezébe. Ám, felhasználható ez érvül az általános választói jog ellen? Hiszen az a polgármester és az a pár orvos, ügyvéd, aki politikai téren hangadó, a választói jog bármily megszükitése esetén is benn maradna a »becses elemek« közt, csak úgy adná továbbra is a *jó példát*, mint eddig, csak hogy éppen nem volna szükséges százsámra kibővíteni a választói listát, hanem elég volna evvel a kéttagú számjegyek keretében maradni. *) Világos, hogy ennek nem a szavazati jog általánossága az oka, hanem egyrészt az eljárási szabályok (s nevezetesen az összeíró küldöttségeknek bürokratikus és nem autonomikus összeállítása) és a népesség nemtörődömsége, mely szinte évszázados nemzeti

*) Toulouse-ban 1894-ben a választók lajstromába 3 000 nem létező személy volt felvéve; ugyanitt a jogosult választók összes száma körülbelül 35.000 főre rúghatott (2 választókerület).

sajátság. Meg kell állapítanunk, hogy Franciaországban a választási corruptiót csakis a tisztviselők bűnrészessége teszi lehetővé.

A bajok tehát nem a választójogban, de a 'közigazgatásban vannak.

Nagyon hamar készek erre rendesen a felelettel, hogy viszont az administratiót, a tisztviselőt a népkegy és a képviselő kegyének hajhászása sodorja a visszaélésekbe. Hát ez is a helyzet teljes félreismerése. Népkegy hajhászásáról szó sem lehet, hiszen sehol a világon nincs annyira központosított közigazgatás, mint éppen Franciaországban. Még a legutóbbi időkig is (1882), a legutolsó pár száz lakosú község mairejét is a minister nevezte ki, ma is – ettől az egytől eltekintve – minden néven nevezendő kis és nagy állás betöltése a ministertől függ, úgy hogy ezeknek semmi okuk a népkegy hajhászására nincs és ezt nem is teszik. A képviselői protectió után való futkosás, ez tényleg egy jellegzetes baja a francia közigazgatásnak. De ez független a választói jog *terjedelmétől*. A francia kormánytól több száz-ezer kinevezés függ. A ministerek rendszerint csak Parist és azt a megyét ismerik, melyből Parisba kerültek. Az ismeretlen alkalmazottak természetesen a ministerhez fűződő egyetlen kapocs, a képviselő útján akarják előmeneteleiket biztosítani. Ez megmaradna akkor is, ha azt a képviselőt nem 15.000, hanem 1.500 választó választaná. A francia központosított állami közigazgatás politikai corruptiója tehát nem a választójog *terjedelmének*, hanem *általában a parlamentáris rendszernek* következménye. Aki Franciaország mai közigazgatásának szervezetét és történeti kifejlődését ismeri ez iránt egy pillanatig sem lehet kétségben. Hisz a francia közigazgatás ma is Napoleon geniejének legsajátosabb jellegét viseli magán, az egész egy absolut akarat ellenmondás nélküli végrehajtására van berendezve. Ez biztosította Napóleonnak a nagyon is ingadozó és a nagy forradalomhoz még igen közel álló francia társadalomban uralma megdönthetlenségét. Ez a közigazgatás és abban elhelyezkedő »becses réteg«, alkatánál fogva, minden pillanatban kész volt a köztársaságból alakult egyeduralom ellenmondás nélküli eszköze lenni, mert hisz ennek igényeihez van szabva egész szerkezete.

Az ilyen központosított közigazgatás és a parlamentáris kormányforma közt belső ellenmondás van: ez a belső ellenmondás vezet a közigazgatás corruptiójához, nem pedig a választójog terjedelme. *A joggal kifogásolható corruptió nem a választások, hanem a közigazgatás corruptiója.*

Hogy ez az abszolutistikus, vagy mondjuk legalább is monarchikus közigazgatás ellenmondás nélkül él és virul Franciaországban s azon a lényegesebb változtatást meg sem kíséreltek, annak oka egyrészt ennek a közigazgatásnak egyéb téren való kiváló működése; az, hogy a politikai élet változó hullámverése közt az állandóság és folytonosság képviselője és – last but not least – ismét csak a francziának a politikai jelenségek iránt való nagy érzéketlensége.

A politikai érzéketlenség tekintetében ne tévesszen meg a választások alkalmával a mandátumokért való tömeges versengés. Egy népnek a politika iránt való hajlandóságát nem ez mutatja; nem az, hogy pl. 1893-ban Bouches du Rhône 8 mandátumáért 74 jelölt versengett, ugyanekkor Seine 45 mandátumáért 333 jelölt pályázott, *majdnem mind köztársaságpárti!* Sőt ez is csak egy jele a francziák politikai érzéketlenségének. Mert jellemző tünete annak, hogy ott nincs erőteljesen kifejtett és állandó pártélet. Sem Angliában, de még nálunk sem lehet elképzelni, hogy egy megyében kerületenként átlag több mint 9 jelölt lépjen fel. A politika iránt érdeklődő nemzetek ezt a tulajdonságukat *pártok* alakításával tanúsítják. Ezek a pártok nemcsak a parlamenti képviselők álláspontját határozzák meg, de a választóközönségben is bizonyos és állandó jellegű kapcsolatokat teremtenek. Ez a francia választóközönségben majdnem ismeretlen. Ezért ismeretlenek előre a választások megközelítő esélyei; a választók a pillanatnyi benyomások, a jelöltek személye, a körlevelek ügyessége és a hivatalnokok »trükk«-jei szerint adják le szavazataikat. Soha Franciaországban kifejtett politikai pártélet nem volt, ilyent alkotni a »becsesebb« elemek is soha meg sem kíséreltek. Még a parlamentben sincs igazi *parlamentáris partéiét*; a kormányzat »blockokra« támaszkodik, melyek inkább egyéni, semmint pártérdek alapján alakuló csoportosulások, melyek állandósága az érdek érvényesítésének esélyein alapszik. Nem csoda, hogy így a kép-

viselőség és politizálás Franciaországban nem annyira köztevékenység, mint inkább »métier«, pálya, foglalkozás, vagy kereset, Franciaország közéleté nem a politikában, hanem irodalomban és művészetben játszódik le.

De, ismétlem, ennek nem a választói jog általánossága az oka, hanem a *nemzeti jellem*. A politikai érzéketlenség jellemző kifejezője a szavazástól való tartózkodás. Franciaországban a választások mindig vasárnapra tűzetenek ki, hogy senki se legyen akadályozva a részvételben. De szép tavaszi napon a leghevesebb választási küzdelem sem képes a szavazókat a megszokott kirándulástól visszatartani. Mikor 1893-ban Bordeauxban a boulangismus végső ellenállása rendkívüli érdeket kölcsönzött a választásnak, mégis 3 jelölt sem tudta a szavazók 55 százalékát az urnához csábítani; ugyanott 1896-ban a 20.000 választóból egy negyedét sem lehetett leszavaztatni; a többiek ki vitorláztak a tengerre, vagy fel a Garonne-on a Dordogne völgyei felé. A Bouches du Rhône 74 jelöltje 1893-ban a választóknak alig több mint felét tudta szavazásra csábítani. És nem kell azt gondolni, hogy a távolmaradásban csak a »becses elemek« tündökölnék, azon fásult tudatban, hogy a »tömeg« úgy is leszavazza őket. Már a tartózkodók nagy száma is kizárja ezt a feltevést. Az 1893-iki izgalmas választások heve Varban érte el a tetőpontot, hol Clemenceau, a radikális, a forradalmi Clemenceau (a későbbi miniszterelnök) pályázott a mandátumért, kinek segélyére Paris boulevard-jai osztották a korteseket, mégis elbukott egy a nagy politikában ismeretlen bizonyos Draguignan úrral szemben. BODLEY - forrásom – éppen azt emeli ki, hogy »a súlyos munkát végző osztályok itt úgy, mint egyebütt, megvetéssel határos közönyt tanúsítanak a politika iránt«¹⁾. BODLEY angol alapos-sággal és tárgyilagossággal bejárta egész Franciaországot, megfordult kastélyban, kunyhóban, a nép között, a kisiparos-ságnál, érdeklődött, vagyis érdeklődni akart politikai felfogásuk iránt, de állandóan azt a stereotyp választ kapta: »*Monsieur, je ne m'occupe pas de politique!*«

Éppen ezért nem nagy, az értelmes választópolgárokat érdeklő kérdések körül folyik a választási harc. Rendszerint

¹⁾ A jelenkori Franciaország II. 89.

semmiféle kérdést sem vetnek fel a választók előtt. Még az egyházpolitikai kérdések is csak zavarosan és mellékesen kerültek a választók elé. A választás a jelöltek *személyes* túsája. Ki hallott valaha arról, hogy oly világosan vittek volna Franciaországban kérdést a választók elé, mint Angliában a lordok házában vagy a vámreformnak a kérdését? Választások előtt nem pártokat szerveznek és nem programokat alkotnak, hanem a választási törvényt iparkodnak úgy módosítani, és pedig rendszerint az eljárási részleteket, hogy a nyeregben ülők bentmaradhassanak.

A harmadik köztársaság kora óta 1870, 1875, 81, 85, 89, 93 és 98 voltak választási esztendőik. És mikor módosították a választói törvényeket? 1875, 85, 89, 93 és 98-ban! Az összefüggés teljesen világos! És az a mozgalom, ami most a »*suffrage universels*«-lel szemben a »*vote organisent*« hangoztatja, megint nem valami átfogó reform, hanem választási trükk, mert hiszen az idén ismét választások lesznek.

A *vote organisé*-t hangoztató mozgalom alapjában véve a mandátumoknak foglalkozási ágak szerint való felosztását kíváná, szükség esetén a curiánként való szavazást, szóval érdekképviselést. Lényege nem a szavazati jog általánossága ellen irányul, akkor sem ha ez ellen tetszetős jelszavakat felhoz, hanem a mandátumok elosztását (vagy biztosítását) célozza. Alapjában véve pedig nem a »politikai színvonal« emelése a célja, hanem a tőkés osztályok érdekképviselésének erőteljesebb biztosítása. Mi sem áll útjában ma sem, hogy a »*suffrage universel*« rendszere mellett is ne *szervezzék* a szavazatokat: csak szervezni kell a szavazókat, a pártokat. De éppen ez az, amihez a francziáknak nincs politikai érzékük!

És evvel kapcsolatban nézzünk egyszer szembe avval az állítással, hogy igaz-e egyáltalán az, hogy a francia választóközönség mai összeállítása mellett megvolnának a nyers tömeguralom *számtani* feltételei?

Lássuk a számokat!

A választók száma (1901) 10,863.421-re rúgott.

Ebből a nyers tömeg alatt mindenki – nyíltan vagy burkolva – a munkásszavazatokat érti, és pedig kizárólag a szervezett munkáságnak, tehát a socialistáknak, a syndicalistáknak a szavazatait. Ezen felfogás alá, mint alább látni

fogjuk, Franciaországban kizárólag az ipari munkások szervezetei vonhatók. Az ipari kereső népesség összes száma 5,890.000; miután a kereső népességnek *több* mint egy harmada nő, e czímen kereken 2 milliót le kell számítani; ha ezenfelül leszámítom a munkadókat, a 21 évesnél fiatalabbakat és az idegeneket¹⁾ 3 millió körül lehet a szavazati joggal felruházott munkások száma. Ha felteszem – ami egy teljesen hamis és képtelen feltevés – hogy Franciaország összes munkássága mind szervezett munkás, mind egy párton van: akkor is a szavazatoknak alig több mind negyedét bírja a »tömeg«, a canaille.

Ha pedig számolunk azzal, hogy ez a nagy ipari munkásréteg a capitalistikus termelési rend természetéből kifolyólag egyes ipari góczpontokon tömörül és figyelembe vesszük az ország népességének már ismertetett népességi alakulatát, úgy tisztán és világosan kell hogy álljon minden elfogulatlan ember előtt, hogy ennek a »tömegnek« absolute nincs meg a nyers számtöbbségi ereje, hogy a választásokat általában döntőleg befolyásolhassa. Eldöntheti, aminthogy el is dönti a nagyobb városokban, de nem az ország nagyobb részében. A nálunk közkeletű csalódást az okozza, hogy Parissal összetévesztik Franciaországot.

De elemezzük tovább a lakosságot. A földművelésből és erdészetből élő keresők száma ugyanakkor 8,200.000 volt; ha ugyanazt a reductiot végezzük, mint az iparból élőknel, némileg enyhítve az által, hogy a dolog természeténél fogva a földből élők közt kevesebb az idegen honos, úgy körülbelül 5 millió választót nyerünk. Hogy ez hogy oszlik meg tulajdonosok és munkások közt, arra az alábbi adatokból következtethetünk.

1890 ben a föld- és telektulajdonosok száma meghaladta a 8 milliót. Majdnem 5 millió épületben *csak* a tulajdonos lakott (ezek tehát majd mind falusi épületek); a földtulajdonosok száma (1882) 4,835.000 volt. A földtulajdonosok közül 89.56%-nak 0 hektárnál kisebb földje van; 9.58%-nak 6.50

¹⁾ Franciaország jelenlevő népességéből több, mint egy millió idegen; köztük számos belga, luxemburgi és olasz munkás van.

hektárig terjedő földje; és az 50 hektárnál nagyobb földterület-tulajdonosok száma csak 0.86%.

A mezőgazdasági munkások száma 1862-ben 4,098.000 volt, mely 1882-ben 3,434.000-re csökkent; ugyanazon idő alatt az önálló tulajdonosok száma 338.000-rel emelkedett.¹⁾

Ez a folyamat igen jellemző: a mezőgazdasági munkás-ság a földtulajdonosok számának javára fogyóban van! Hű kifejezője ez a Code Napoleon öröklési rendjének, mely a kényszerosztályon alapul. Abból a mezőgazdasági üzemből, mely ma még az apáé, kinek 2 fia mint munkása segédkezik, az apa halála után 2 önálló gazdaság keletkezik, vagy a mezőgazdasági munkásság egyébként tud földtulajdonhoz jutni. Ha mindezeket az adatokat egymással egybevetjük, az 5 millió mezőgazdasági választóból legalább 3 millió esik a földtulajdonosokra és legfeljebb 2 millió a mezőgazdasági munkásokra.

Ha tehát az ipari és mezőgazdasági munkástömeg mind egyetértelműleg összefogna – amit elgondolni is képtelenség – akkor sem érné el a szavazatok felét! A szavazatok nagyobbik fele Franciaország demologiai alkatánál fogva ma is a »becesebb« elemeknél van.

De a munkásrétegek ilyen teljesen egyöntetű állásfoglalása nemcsak teljesen elképzelhetetlen, hanem éppenséggel nem is így áll.

Franciaországnak a földművelésből élő népe nagy egyetértésben él. A mezőgazdasági syndicatusok – szövetkezetek – éppen ellenkezőleg a harcziás ipari syndicatusokkal, a munkások és munkaadók békés együttműködésének színhelyei.²⁾ Ezt nem is lehet másként elképzelni ott, ahol a munkaadóknak, a birtokosoknak 99.5%-a maga is a saját keze munkájával élő kisember s ahol a mezőgazdasági munkások nagy százaléka családtag. Ezért a sociáldemokrata propaganda a mezőgazdasági népesség kebelében nem is talált

¹⁾ Tekintettel Franciaország népességi pangására, népességi összetétele nagy állandóságot mutat, azért merem a különféle időből származó rendelkezésekre álló adatokat aggály nélkül használni.

²⁾ Ezek a szövetkezetek hovatovább terjednek és gyarapodnak. 1897-ben 2.316 ilyen syndicatusnak 431.794 tagja volt, ugyanakkor 49 munkásbörze 166.886 tagot számlált.

visszhangra, sőt a »*nationalisation du sol*« eszméjét ez a réte a leghatározottabban visszautasította, mert hiszen ez a propaganda az illetők legnagyobb részének érdekébe ütközött.

Ki hallott valaha Franciaországban nagy mezőgazdasági munkásmozgalmakról, sztrájkokról vagy másról? Én, őszintén bevallom, ilyesmiről nem tudok. A vinczellérek pár év előtti mozgalma nem a munkásságnak, hanem a kisszülőbirtokosoknak mozgalma volt. Es azt nem socialdemokrata propaganda idézte elő, az nem bérharcz volt, hanem túltermelés következtében előállott válság kitörése.

A valóságban tehát úgy áll a dolog, hogy a majdnem 11 millióra rugó választóknak alig több mint negyed része tartozik azon társadalmi réteghez, mely helyzeténél fogva a »nyers tömeguralom« eszköze lehetne. Tehát egy elenyésző kisebbség, melynek *teljes egyöntetű* állásfoglalása azonban természetesen nem is lehetséges; már csak a választókerületekre való tagoltság miatt sem.

A választási *eljárás* épp oly egyszerű, mint a választók összeírása. A szavazás rendszerint a mairie székhelyén történik, minden különös előkészület nélkül, mert hisz a községek óriási többségében, mint láttuk, a szavazók száma csekély. Igazolással rendszeren egy »*carte électorale*«-t küldenek előre az érdekelteknek, de ez nem törvényes kötelesség. A választási bureau a maire elnöklete alatt a titkáron kívül 4 községtanácsosból mint bizalmi egyénből áll; ilyenek hiányában a 2 legidősebb és 2 legfiatalabb jelenlevő választóból. A törvénynek ez a szerkezete is mutatja, mennyire ismeretlen Franciaországban a más parlamentáris államokhoz hasonló politikai pártok fogalma, úgy hogy azokra a törvény nem is számít a választásoknál való közreműködésben. Ismétlem, ez a körülmény ad számos választási visszaélésre alkalmat. De ezek a visszaélések sohasem a választók, hanem ismét a bureau, a közigazgatás visszaélései. Ezek meggyeszerre rendszeren egyöntetűek és azoknak az érdekében történnek, kiket a préfet támogat. Nincs kizárva azonban, hogy egy pár maire, vagy sous préfet frontot csinál és más jelöltet támogat. Ilyenkor a »*corriger la fortune*« feladata rendszerint magára a préfetre hárul, ki azt aggály nélkül teljesíti is.

A mód igen egyszerű. Szavazó-czédulának a törvény értel-

mében csakis sima fehér papirost szabad használni, hogy összehajtvá egyformának lássék. Kitélni a szavazóhelyiségen kívül kell és összehajtvá kell beadni, hogy a nevet rajta ne lehessen elolvasni. A személyazonosság igazolása után a szavazó-czédulát az elnöknek kell átadni, ez helyezi az urnába. A visszaélések lehetsége egyrészt az urnába csúsztatásnál merül fel, akár más, akár több czédula becsúztatásával; a többletet a névjegyzék halottaival stb. egyenlítik ki; hasonló további visszaélés lehet – megfelelő ügyesség mellett, mert az eljárás nyilvános – a szavazatok összeszámlálásánál, amely utóbbi a szavazatösszegező központokban fokozottabb mértékben történhetik és végül, s talán főleg az által, hogy az olyan szavazó-czédula, melyen kívülről valamely ismertető jel található, érvénytelennek tekintendő. Bár a szavazás titkos, a kisebb helyeken – tehát az ország túlnyomó részében – a *maire* ismeri az egyesek meggyőződését és az általa nem támogatott jelöltre leadandó szavazatot kissé megnyomkodja, hogy az ujj nyoma rajta maradjon; véletlenül éppen talán téntás is volt az ujj. A szavazatok összeszámlálásánál azután az ilyen szavazatokat kellő mennyiségben megsemmisítik. Ha elég megsemmisítendő nem volna éppen, akkor gyorsan még egy csomó szavazó-lapot megjelölnek. Ha a községekben és cantonokban nem csinálták ezt kellőleg, megadja a »kegyelemdőfést« a *sous-préfet* vagy a *préfet*. így pl. 1889-ben Leroy-Beaulieu 17 főnyi többséget nyert a lodève-i választáson, bár a *préfet* Ménard-Dorian-t támogatta, de a helyi bureau-ban mégis több Ménard-szavazólapot voltak kénytelenek kifogásolni. A *préfet* erre 91 visszautasított szavazatot jelöltje érdekében beszámított, s azt jelentette ki megválasztottnak.

Ménard-Dorian a többségi blockhoz tartozott, ezért a nyilvánvaló és bizonyítható visszaélés daczára is mandátumát nem semmisítették meg, hanem a kamara helyi vizsgálatot rendelt el, amit addig húzott, míg a következő évben a mégis megsemmisített választást az új választási listák alapján lehetett megtartani, mely 800 név hozzáadásával és módosításával s a kormány erős beavatkozásával most már végleg Ménard-Dorian-nak biztosította a győzelmet.

Eljutottunk a választási visszaélések során a legkisebb község *maire*-jétől egész a miniszterelnökig és a parlamentig.

De mindenütt csak azt láthattuk, hogy a visszaéléseket a »becses elemek« a közigazgatás, a kormányzat, a parlamenti blockuralom követik el a választások eredményének mesterséges meghamisításával, de azt, hogy *maga a választó közönség* követne el visszaéléseket, ezt nem lehetett megállapítani, már pedig *csakis* ez az utóbbi körülmény szólhatna az általános választói jog ellen. Ez ellen szól a választások aránylagos csekély költsége is. Egy minister 1893-ban nehéz választási küzdelemben 80 községet és 24.000 választót magában foglaló területben a royalistáktól elhódított mandátumért nem áldozott többet 8.000 francnál; az a törvénytervezet pedig (törvénynyé nem vált), mely a választások költségeit szabályozni kívánta volna, mint maximalis kiadást, választónként 50 centime-ot akart megállapítani. Ez a tényleges viszonyoknak megfelel, sőt a tényleges szükségleteket túl is haladja. Es ebben benn van minden: plakátok, zászlók, kocsi, iroda stb. Mennyivel szerényebb, mint a puritán Angliában, vagy a szűk választójogú Magyarországon! Ez a legvilágosabb bizonyítéka, hogy corruptio nem a választó közönség közt van meg. A jelöltek nagyobbrészt szegény emberek; pártszervezetek, melyektől pénzt lehetne kapni, nincsenek; a megválasztottak nagy részére nézve a 15.000 francnyi képviselői fizetés anyagi emelkedést jelent. Nagy összegek költsége választási célokra teljesen kivételes jelenség.

És most vessünk még egy pillantást a választásokból kikerülő kamarára, tekintettel annak összetételére. Azt meg kell adni, hogy a kamara összetétele nem egészen felel meg az ország népességi összetételének. A lakosság zöme földművelő, ezután jönnek az ipari foglalkozások, kereskedelem és közlekedés. Mégis a mezőgazdasággal foglalkozók és birtokos képviselők száma 584 főből 90 körül szokott előfordulni,¹⁾ a kereskedelmi és ipari csoport (50 főt számlál, a tulajdonképeni munkáképviselők száma pedig alig 10 főnyi (!) 20 képviselő a hadsereg köréből kerül ki; 50-nek nincs határozott foglalkozása. A parlament nagyobb fele a szabad foglal-

¹⁾ A képviselők foglalkozásáról cyclusonkint hivatalos adatokat tesznek közzé; a fentiek több cyklusnak egymástól kevés eltérést mutató átlagos számadatai.

kozások köréből való; közülök 150 jogász, ebből több mint 100 ügyvéd; az orvosok, állatorvosok és gyógyszerészek száma meghaladja a 60-at; van körülbelül 25 tan férfiú, 50 hírlapíró, 40-50 nyugalmazott tisztviselő.

A kamara összetétele tehát nem homogén a népesség összetételével; de azt sem lehet mondani, hogy mégis a fő foglalkozási ágak képviselők nélkül volnának. Mindenesetre a képviselőház összetétele azért sokkal tarkább, mint nálunk.

Egy másik kifogás, amit a kamara összetétele ellen felhozni szoktak és az általános választói jognak tulajdonítanak az, amit a francziák »*abstention des capacités*« kifejezéssel jelölnek. Vagyis, hogy országos nevű emberek nem igen kerülnek a parlamentbe. Azonban ez is nem az általános választói jog következménye, hanem a francia nemzeti génus eredménye, mert ugyan ezt a jelenséget tapasztalhattuk akkor is, mikor 300 frankos adócensus mellett 70.000 »becses« választó válogatta ki az ország vezetésére hivatott kiválóságokat.

A francia nem politikus nemzet, nemzeti nagysága nem az államférfiúi kvalitásokban jut kifejezésre. Napoleon genieje felfedezte a káplárokban a marsallokat, de igazi nagy államférfiút sem tudott felfedezni. És aki irodalom, művészet terén világra szóló dicsőséget és milliókat tud szerezni – csak nem fog a parlamentbe menni – semminek? A francziák hihetetlen közönnyel vannak ezen legfőbb állami alkotmányos intézményük iránt. A képviselők csak úgy juthatnak – 3 sorban – 24 órai közismertséghez, ha valamely újságíró barátjuk szíveségből megteszi nekik, hogy felemlíti felszólalásukat. Tessék bármely francia lapot a kézbe venni, hogy abban a politika minő alárendelt és csekély helyet foglal el. Nincs az az országra szóló politikai esemény, amely századrész annyi érdeklődésre tarthatna számot, mint a Chantecler premiére-je. Lehet józanul kívánni Rostand-tól, ki pályáján kocsiderékszámra szerzi a babért és aranyat, hogy beüljön a Palais Bourbonba – semminek?

Így áll a dolog. A francia kamarában azért nincsenek kitűnőségek, mert nincsenek kiváló államférfiak. Vagy azt gondolja valaki, hogy a francia szellem igazi geniejeinek, poétáknak, íróknak, művészeknek, tudósoknak a parlamentbe való bevitele annak *politikai* niveauját emelhetné s azok ott

egyszerre államférfiúi tulajdonokat is nyernek? A nagy nemzeti szerencsétlenségben (1870) az általános szavazati jog mellett is ki tudták a *létező* legjobbakat válogatni az ország megmentésére, de ha a mindennapi élet rendes folyamata nem termel nagy államférfiakat, akkor se általános, se szűk választói joggal nem lehet politikai kapacitásokkal megtölteni a parlamentet.

Még egy jelenségre akarok kitérni, melyre nemcsak azért vagyok kénytelen reflectálni, mert szintén az általános választói jog káros következményének tekintik, hanem azért is, mert jelentőségében óriásilag túlozzák: ez az antimilitarismus és antipatriotismus iránya.

Úgy tüntetik fel ezt a kérdést, mint az általános választói jog útján felülkerekedett nemzetközi socialista, forradalmi s mit tudom én minő elemek hazaellenes propagandáját, mely JULES HERVÉ vezetése alatt széles rétegeket megmétélyezett s záros határidőn belül letörli Franciaországot Európa térképéről.

Pedig az egész csak HERVÉ úrnak egy nagyhangú kiáltása volt, mire néhányan feléje fordították fejüket, aztán ki-ki ment a dolga után. HERVÉ úrnak és legszűkebb környezetének és a nyilvánosság kizárásával megjelenő lapjának kivételével a nagy francia nemzettest nem is vesz róla tudomást. HERVÉ urat egy félreértés és jó üzleti érzéke tették azzá a nagysággá, ami lett. A teljesen ismeretlen kis néptanítót a »*Piouprou de Yonne*« című huszadrangú vidéki lapban megjelent, a szokottnál élesebb antimilitarista cikke miatt pörbe fogták. Ez felkeltette a párisi nacionalista lapok érdeklődését és a cikk egy mondatát helytelenül idézve így írták: «a wagrami zászlót a trágyadombon kell feltűzni»¹⁾. Erre persze óriási láрма támadt Parisban; a lapok tudósítói meginterjúvolták, s HERVÉ úr üzleti érzéke megérzi a tévedésből eredő nagyságának előnyeit, nem állítja helyre a valóságot, hanem tovább feszegeti eszményét, eljut az antipatriotismushoz; éles tollal írott cikkeit nagy lapok közlik – és jól fizetik.

¹⁾ *Hervé* tényleg azt írta, hogy az indokolatlan nacionalista dicsőítések olyanok, mintha a zászlót a trágyadombra tűznék – ami éppen ellenkező értelmű.

Lapot alapít, de pártot azért nem tud szervezni. Míg újdonság volt, mint curiosumot olvasták – azután eldobták. Csak a syndikalisták, azok is részben, fogadták el eszméit. Egy újabb éles cikke miatt néhány hét előtt hosszabb időre elzárták, s azt hiszem ezzel az antipatriotismus actái Franciaországban véglegesen le vannak zárva. Meg kell említeni, hogy a francia socialista-párt JAURÈS vezetése alatt akkor is, mikor HERVÉ még *en vogue* volt, a nancy-i gyűlésen nyilvánosan meghazudtolta és megtagadta, s a közönség tapsai közt jelentette ki: »A nemzetek, HERVÉ úr, és a hazák oly tények és valóságok, melyeknek socialista és emberi értékük van.« Csak a mi félművelt »aufklaristáink« csináltak, vagy akartak csinálni HERVÉ-ből modern eszmék apostolát és nagy embert, ami hazájában egy pillanatig sem volt.¹⁾

Ha HERVÉ-nek egyáltalán annyi jelentőséget akarunk tulajdonítani, hogy őt mint »jelenséget« tekintsük, mely egy antipatriotista és antimilitarista mozgalom élén áll, akkor ennek a jelenségnek okául az említett incidenseken kívül leginkább a militarismus túlzásait tekinthetjük; nemcsak annyiban, hogy a francia hadsereg 1870 óta az ország határain hadjáratot nem viselt, hanem csak mint a »rend« kierőszakolója jelent meg sztrájkok és belső munkásmozgalmak esetén, hanem annyiban is, hogy Franciaországban a közönség túlnyomó többsége még ma is szinte a bálványozásig dédelgeti a hadsereget, amivel szemben az antimilitarismus reakciója keletkezett. Hogy a francziák többségében ma is hadsereg-cultus van, az nemcsak ötlet vagy felületes vélemény, hanem olyan állítás, melyet rideg számokkal lehet igazolni.

Nevezetesen: a szárazföldi hadsereg tényleges létszáma 1873-tól 1906-ig 461.048 főről 582.676 főre emelkedett,²⁾ a haditengerészeté pedig 36.268 főről 52.101 főre (1905) növekedett. Ugyanekkor a kiadások 481,394.528, illetve 151,432.980 frs-ról 859,549.533, illetve 305,901.894 frs-ra szöktek fel; ma (1909.) pedig az összes hadügyi kiadások 1.131,229.116 frs-ot tesznek ki. Ahol ismételtelen leszállították a testi fejlettség mértékét, hogy a hadsereg létszámát emelhessék ahol a hadseregért

¹⁾ Ezeket a jelenségeket Szemlénk olvasói igen érdekesen és részletesen ismerhetik *Claude Anet* cikkéből (M. T. Sz. 1908. 45-59. 11.)

²⁾ Ma már 600.000 főt meghalad.

való áldozatkészség a hadügyi budget emelésének soha határt nem szabott, ahol az erre fordított összegek Európa legnagyobb budgetjének 29%-át elérik s ez az arány nem száll alá, ott azt hiszem hadsereg és hazaellenességről beszélni nem lehet, és HERVÉ urat és törekvéseit komolyan venni nem szabad.

Ezek az adatok egyúttal nagyon beszédesek arra nézve is, hogy az általános választói jog éppen nem forgatja fel az ország társadalmát, nem változtatja meg fejlődésének irányát. A nagyszabású eszmék és világfelforgató törekvések szépen lecsapoltnak zengő szólásokban és nem szükséges, hogy forradalmakban törjenek ki. Nincs emberi erő és hatalom, sem semmiféle emberi intézmény, mely a nemzetek általános fejlődési irányzatát valami törvényes intézkedéssel közvetlenül megváltoztatni tudná. Európa ma a capitalistikus termelés korszakát éli és ez nagy hadseregeket tesz szükségessé: ezeket a tényeløt megmásítani és ezekkel szemben más kormányzati irányt létesíteni nem tudnak sem a socialisták, sem mások; sem az általános, sem más választói jog. Ehhez a capitalistikus termelési mód megváltozása lesz szükséges; az, hogy a gazdasági értékek ne az egyén útján legyenek legtermelékenyebbek, amihez új technikai felfedezések, vagy más közvetett úton lehet esetleg eljutni.

Nem lehet a közkeletű kérdések közül egyet sem találni, melyet a hanyatlás jelének lehetne tekinteni, és ezek mindegyikéről ki lehetett mutatni, hogy az általános választói joggal semmiféle összefüggésben sincs.

Ha a francia társadalmat bonczoljuk, akkor azonban mégis két rendkívül súlyos társadalmi jelenséget fogunk életében találni. Ezeket a választójogi campagneban nem hozták fel, mert nincs is semmiféle összefüggésük a választói jog terjedelmével, ezt még az általános választójog legfanatikusabb ellensége sem merte állítani. Azért ezek fontosságukban mégis mérhetetlenül túlhaladják azt, hogy a syndicalistáknak nagyobb befolyásuk van, semmint néhány nagyiparos szeretné, vagy hogy a parlamentbe nem »capacitások« választatnak. És e két súlyos jelenség az *egyke* és az *alkoholismus*. Azt hiszem senki sem kívánja állítani, hogy ezek a szavazati jog rendszerének következményei. Hiszen az általános szavazati jog által

producált »rém,« a sociáldemokrata párt programjának egyik legszebb és legnagyobb jelentőségű pontja az alkoholizmus ellen való küzdelem. Sajnos azonban, az alkoholizmus terjedésének azért még sem tudtak gátat vetni. Az alkoholfogyasztás 1850-től 1900-ig 43 millió hektoliterről 70 millió hektoliterre emelkedett, fejenként 1.21 hektoliterről 1.80 hektoliterre. Az 50 évi időközben ingadozások vannak; abnormális maximumot ér el 1875-ben (fejenként 2.04 hektoliter), ezután visszaesik, de csekély ingadozásokkal emelkedő irányzatot követ. Nehéz és messzemenő feladat volna az alkoholizmus okait kifejteni, el lehet azonban az általános véleményt fogadni, hogy az *ipari* munka túlerőltető volta és az elégtelen táplálkozási viszonyok vezetnek erre. Csak mint tényt akartam megállapítani, hogy Franciaország általános választójog alapján választott parlamentje 60 év alatt nem tudott e kérdésben kedvező eredményeket elérni. Nem, mert nem tudta a kapitalistikus termelés rendjét megváltoztatni, mely nemcsak az alkoholizmusra hajtó egyéni hajlamokat teremti meg, hanem az abból eredő nagy állami adójövedelmekre is szüksége van. Szerény véleményem szerint sokkal jelentősebb hatással lesz erre annak a tervnek a megvalósítása, hogy az üzemekben alkalmazott munkások munkaaerejének megfelelő tőkehányad biztosítandó az üzemi alkalmazottak javára, mint a választói jognak még nagyobb kiterjesztése – esetleg a nőkre¹⁾.

A másik nagy problémája Franciaországnak: az *egyke*. Franciaország lakossága 1800-ban 27.5 millió, 1850-ben 30.5 millió, 1900-ban 38.9 millió, 1907-ben 39¼ millió volt. A szaporodás más nemzetekével egybevetve *rendkívül lassú*. Még szomorúbb e kép, ha megállapítjuk, hogy ennek a szaporodásnak inkább az élet conserválása, semmint az új sarjadékok nagy száma az oka. Ugyanis a jelzett években az élve születettek száma a következőleg alakult: 904 ezer; 971 ezer; 827 ezer; 774 ezer. A születések száma tehát megdöbbentő módon megrosszabbodott.

¹⁾ Tárgyilagosságom megőrzése végett azonban meg kell jegyez-nem, hogy azon néhány Egyesült-Államok-beli államban, melyekben a nők zavazati jogát megadták, kedvező eredményt tapasztaltak e téren. Ennek pontos megállapítására azt hiszem azonban, hogy még kellő tapasztalat nem áll rendelkezésre.

Nem kívánok e jelenséggel részletesebben foglalkozni, nagyon is eltérítene tárgyamtól, mert csak *annak megvilágítására kívánom felhozni, hogy mennyiben bír, illetve nem bír az általános választói jog befolyással a nemzet életére*. Ezért meg fogják nekem bocsátani olvasóim, ha tanulmányaim részleteinek mellőzésével, csak azon végeredményre utalok, melyhez azok alapján eljutottam.

Szilárd meggyőződésem szerint Franciaországnak ezen legnagyobb, *egyetlen decadentiát eláruló problémájához* semmi köze sincs az általános választói jognak, hanem ez a Code Napoleon öröklési rendjének: a kényszerosztálynak eredménye. Franeziaország népességének túlnyomó része – mint láttuk – ma is a földből él. Láttuk, hogy mennyire túlnyomó a kis, sőt törpebirtok. Láttuk, hogy a törpebirtokosok száma a munkások számának terhére emelkedik. A kényszerosztály folytán a birtoktestek folyton csökkentek, míg végre elérték azt a minimumot, melynél kisebb a legnagyobb szorgalom és a legtökéletesebb művelési mód mellett is már egy családot fentartani nem képes. A megszokott »standard of life«-ot (magyarul: életmódot) a családban és a jövő nemzedékben fentartani (ami a legegységesebb emberi tulajdonság és törekvés) nem lehetett másként, mint a család szaporodásának korlátozásával. Ha végig pillantok a francia népesség történetén attól az időtől fogva, mikor a convent földhöz juttat nagy tömegeket, mikor a *Code* megállapítja a kényszerosztályt egész máig, mikor Levasseur kétségbe esve kiált föl: *le sol national tombe en poussière*, akkor a két dolog közti összefüggés teljesen világosan kidomborodik előttem.

Ezen állítással nem jövök ellentétbe azon fentebbi tételemmel, hogy emberi intézkedésekkel nem lehet a nemzetek fejlődését befolyásolni. Közvetlenül nem. Csak oly emberi tények válnak döntőkké a fejlődés folyamatában, melyek az egyéneknek a társadalommal való eddigi viszonyát, hogy úgy mondjam egyensúlyi helyzetét, potenciális energiáját – kulturális, gazdasági és socialis értelemben – megváltoztatják *és ezen változás hosszabb vagy rövidebb idő alatt az egyedek nagy sokaságára kiterjed*. Mint pl. a kényszerosztály eredményei vagy az írni-olvasni tudás általánosítása; a vasút, mely mindenkit visz. Minden államjogi berendezésnél nagyobb,

forradalmibb jelentősége volna pl. az arany előállítására olcsó módszerének, vagy még sokkal inkább, a fehérnye vegyi úton való előállításának; és pedig azért, mert ezek a dolgok az egyénre, az egyének tömegére közvetlenül hatnak és annak társadalmi elhelyezkedésében változást idéznek elő. A választói jog általánosítása azonban oly bonyolult és annyira közvetett eszköz arra, hogy az egyének állapotára hasson, hogy ennek socialis befolyása módfelett csekély. Ezt azt ezernyi felhozott *adataim*, úgy vélem, eléggé szembeűnően bizonyítják.

Mi a végeredménye mindezen fejtegetéseimnek? Lényegileg az, hogy az általános választási jog fontosságát és befolyását úgy Franciaországban, mint másutt, úgy nálunk is (*igen messzemenőleg*) *túlozzák*. A társadalmi tudományokkal tárgyilagosan foglalkozónak nem szabad magát megtéveszteni engednie politikusok, újságírók, jelöltek, pártvezérek és mások nagyhangú kijelentéseitől; a nagy hév, amivel álláspontjukat védik', eleve kizárja, hogy az tárgyilagos lehessen. Ha az indulatot és szölamokat kipároljuk azokból, akkor nem marad más, mint az osztályérdekeket szülő merev elzárkózottság, vagy az elnyomott osztályérdekek érvényesítésére való heves törekvés.

A valóságban pedig a dolgok fejlődnek úgy tovább, mint azt a nemzetek nemzeti geniusa, társadalmi és nemzetközi constellatiója megköveteli – tekintet nélkül az illető nemzet választójogi rendszerére. Olaszország aránylag is kevesebbet költ hadseregére és socialis törvényhozása van olyan színvonalon, ha nem magasabban, mint Franciaországé, pedig itt egy a népességnek alig 6%-át az urnákhoz bocsátó corrupt és szűk választójogi rendszer van. Spanyolország az általános választói jog mellett is kivégezteti a szabad gondolat bajnokát. Portugáliában egy szűkkörű választójogi rendszer mellett orozva ölik meg a királyt. Norvégia az általános választói jog mellett egész Európa tiszteletét és bámulatát kivívó módon érvényesíti nemzeti souverainitását. . .

A választói jog hatását tehát nem szabad túlozni. Nem lehet végzetes szerencsétlenség az országra, de nem is lehet azonnali megváltás.

A felsorolt tények azonban azt is igazolják, hogy a *megváltozhatatlan fejlődésnek szabadabb utat enged és a fejlődést kevesebb sűrlődással megvalósulóvá teszi az, ha a társadalom jogi*

szabályozásában az ezen szabályozás által érintetteknek minél szélesebb köre részt vehet. Mert az érdekek érvényesítése, ha azok a megvalósulásra megértek, megtörténik a választói jog gyakorlása nélkül is, hogyan és miként, arra érdekes példákkal szolgál Franciaország történetének az a szakasza, mely a nagy forradalom óta lepergett.

Nagyon tanulságos idegen nemzetek társadalmának tanulmányozása, mert azokat sokkal tárgyilagosabban tudjuk bírálni, mint saját nemzetünk életét, melyben érdekeink érvényesülése, életünk egész folyamata történik. Abban a reményben ringatom magamat, hogy a francia társadalom életének vázolója is hasznos tanulságok levonására alkalmas azoknak, kik gondolkodni fognak a tényeken és útmutatást nyújthat arra is, hogy a választói jog reformjában mi lesz minálunk a helyes álláspont.